

Van een vink hoort men het volgende geluid: "riew diew diew, keeske de wiew."

Zie die twee, zie die twee, roept een mees.

Kwitmedit, kwitmedit, is het geluid van een kwartel.

M.H.J.P.

Verslag van het 19de Werkkamp van Brabants Heem,
te Drunen gehouden van 2 t/m 5 augustus 1967.

(Vervolg.)

Vrijdag 4 augustus stond Bokhoven als eerste bezienswaardigheid op het programma. Goed negen uur vertrokken we weer, om langs Elshout en Haarsteeg over lange, slingerende dijken, langs de grote Haarsteegse wiel, door het dorpje Hedikhuizen en een eindje over de dijk langs de Maas rond 10 uur in Bokhoven aan te komen. Bokhoven heeft een groot en roemrijk verleden, rijk aan historie, schreef de heer F.Kempenaars, waarnemend burgemeester van Engelen en Bokhoven, in een artikel van het speciaal nummer van het maandblad "Met gansen trou van de Heemkundekring Onsenoort, uitgegeven bij gelegenheid van dit Heemkamp. Dit Maasdorpje van enkele honderde inwoners heeft een eigen geschiedenis gehad tot de Franse revolutie, zoals b.v. Gemert.

In de geschiedenis wordt Bokhoven al vermeld in de eerste helft van de 13de eeuw (1243). Tegen het begin van de 16de eeuw werd de heerlijkheid tot Baronie verheven en 7 febr.1640 ontving de toenmalige heer van Bokhoven, Engelbert van Immerzeel, van keizer Ferdinand III de titel van "Graaf van het heilige Roomsche Rijk". Hij was gehuwd met Maria de Montmerency. Van hen beiden is in het kerkje van Bokhoven een prachtig praalgraf te zien. Dit pronkstuk is uitgevoerd in wit, rood en zwart marmer. Het toont U de graaf en gravin levensgroot uitgebeeld in lichte sluimer neerliggend. Het behoort tot de schoonste praalgraven in Nederland en werd uitgevoerd door de Antwerpenaar Artus Quellinus, die ook de voornaamste beeldhouwwerkzaamheden verrichtte aan het paleis op de Dam.

Aan het Graafschap kwam een einde bij de grote Franse omwenteling, toen het in 1800 op 5 jan.aan de Bataafse

Republiek werd overgedragen. Hun bezittingen aan landerijen enz. met het bouwvallig kasteel kon de grafelijke familie, die door het ontbreken van mannelijke nakomelingen dikwijls van naam veranderde, behouden. Het kasteel is in de loop van de vorige eeuw helemaal vervallen. Thans is er van dat kasteel niet veel meer te zien dan de fundamenteën, die overgroeid zijn, de waterloze grachten, die gedeeltelijk zijn dichtgegroeid, een ijzeren hekwerk met brokstukken van een muur en wild opgroeiende sierbomen. De laatste eigenares heeft in 1928 heel de heerlijkheid verkocht aan de N.V. Heerlijk Bokhoven.

Het kerkje daarentegen staat er nog in volle glorie te pronken, uitwendig en vooral inwendig. Het heeft in de loop der eeuwen al veel rampen te verduren gehad, vooral in de laatste oorlog, maar het is door de Rijksdienst voor Monumentenzorg op voortreffelijke wijze gerestaureerd. Verschillende aanbousels, die er in de loop der eeuwen aangebracht waren en de oorspronkelijke lijnen verdoezelden, werden toen opgeruimd. Ook van binnen herkreëg de kerk haar oorspronkelijke verhoudingen. Het meubilair van het kerkje is ook deskundig gerestaureerd en aangevuld met een hoogaltaar uit het kerkje van Dennenburg. Het oudste voorwerp is een groot eikenhouten kruisbeeld uit de 2de helft van de 15de eeuw, dan volgt in ouderdom het eveneens in eikenhout uitgevoerde beeld van de kerkpatroon, de H. Antonius abt. Het kerkorgel is van 1646. Het praalgraf van de graaf en gravin van Bokhoven is hiervoor al vermeld. De preekstoel trekt ook altijd de aandacht van de bezoekers; hij doet denken aan de preekstoelen in vele kerken van Vlaanderen. De beeldengroep onder de kansel doet denken aan het snijwerk van de dierenbeeldhouwer Michiel van der Voort de oude, die eenzelfde tafereel uitbeeldde onder de preekstoel van de kathedraal van Mechelen; dan is het van rond 1700. De uitbeelding stelt voor: de bekering van Norbertus. Een schilderij voorstellende de Ten-Hemel-Opneming van Maria wordt aan de Bossche schilder Theodorus van Tilden (1606-1669) toegeschreven. Ander beeldhouwwerk bestaat uit beelden

en andere onderdelen van het schone hoogaltaar, dat in de laatste oorlog is verwoest; ze zijn in het zuider - transept op en bij het zijaltaar en in het portaal boven de kerkdeur geplaatst. De kruiswegstaties zijn ook uit hout gesneden en in de 19de eeuw vervaardigd.

Er worden in de kerk ook verschillende grafstenen bewaard van personen, die ambten hebben bekleed in het graafschap en in de kerk werden begraven. Om op het kerkgebouw terug te komen, de toren en het oudste gedeelte van de kerk dateren van rond 1500, toen alles opnieuw moest opgebouwd worden na de verwoesting van het hele dorp, kasteel en kerkje inclusief. Dit gebeurde in de strijd tussen Jan van der Aa, de toenmailige heer van Bokhoven en de hertog van Gelre; het dorp lag toen ongeveer een kilometer noordwestelijker.

De parochie is in 1363 gesticht na de afscheiding van Hedikhuizen en altijd bediend geweest door de Norbertijnen van de Abdij van Berne. De H. Cornelius, Paus en Martelaar, wordt sinds 1839 ook bijzonder vereerd in Bokhoven; in de maand september komen er veel mensen ter bedevaart en worden er processies gehouden. Dit laatste heeft men in Bokhoven ook altijd op de openbare weg mogen doen, want het processieverbod is hier nooit van kracht geweest en de uitoefening van de katholieke godsdienst is er altijd vrij geweest.

Bij een grote brand in 1830, waarbij vele huizen werden vernield, is ook het gemeentearchief verloren gegaan. Het vroegere dinghuis staat er evenwel nog en is in de laatste tijd ook gerestaureerd. Er is nu een café in gevestigd. Bokhoven behoort thans tot de gemeente Engelen. Na in dit laatste en het andere café een verfrissing gebruikt te hebben, vertrokken we naar Vlijmen. Eerst nog enkele kilometers over de Maasdijk tot de plaats, waar de Dieze haar water, dat zij in Den Bosch verzameld heeft van de rivieren van oostelijk Noordbrabant, in de Maas stort. Dan de westdijk van de Dieze tot Engelen, hier de kom door en we zwenkten de polders weer in, om tegen twaalf in Vlijmen aan te komen. We werden ook hier vriendelijk ontvangen door de burgemeester, Mr. Schweitzer; we werden verwelkomd in de ruime hal van een modern

schoolgebouw, naast het veel te kleine 19de eeuws gemeentehuis. De burgemeester vertelde ons in het kort de geschiedenis van zijn gemeente. Dat Vlijmen al voor het jaar duizend bestond, nu eens een tijdlang bij het hertogdom Brabant, dan weer bij het graafschap Holland behoorde; het was daar, zoals ik al eerder schreef over het land van Heusden, een grensgebied tussen voornoemde gewesten, waar ook dikwijls de strijd tussen die heren werd uitgevochten.

De parochiekerk wordt al sinds eeuwen bediend door de Norbertijnen van de Abdij Berne. De burgemeester ging als hoofd der gemeente natuurlijk uitvoerig in, op de toekomst van zijn snelgroeiende gemeente." De Vliedberg" een nieuwe moderne wijk ten z.w. van de kom is in tien jaar uitgegroeid tot 4000 inwoners. De hele gemeente, waar ook de vroegere gemeente Nieuwkuyk en het kerkdorp Haarsteeg bijhoren, telt 12000 inwoners. Haarsteeg is nog overwegend agrarisch; men gaat er steeds meer over op de tuinbouw en ook op de teelt in warme kassen. Vlijmen en Nieuwkuyk zijn ook bekend om hun zaadteeltbedrijven, vooral graszaden; 90 % van de Nederlandse graszaadexport geschiedt vanuit Vlijmen. Van de industrieën van vroeger, de mandenmakerijen en schoenmakerijen, is niet veel meer over; nog slechts een tweetal mandenmakerijen en leerindustrie in nieuwe bedrijven. In deze gemeente wonen veel z.g.n. pendelaars, die ofwel in Den Bosch of in de Middenlangstraat gaan werken, maar daarnaast heeft men ook verschillende bedrijven voor mannelijke en vrouwelijke werkkrachten in de gemeente zelf.

In stedenbouwkundig opzicht werkt men aan een z.g.n. hartplan, het plan om een nieuw bestuurscentrum te stichten tussen Vlijmen en Nieuwkuyk. Voor recreatie heeft men bij de nieuwe wijk een groot sportpark, de Hoge Heide, voor de watersport 3 ha. wateroppervlakte, sportvelden voor allerlei sport en een sporthal is in aanbouw. Voor natuurschoon is er de grote wiel aan de dijk bij Haarsteeg van ± 18 ha.

Ondertussen was het tijd geworden voor de lunch. Deze bestond uit een welvoorzien Brabantse koffietafel,

aangeboden door de gemeente Vlijmen in het restaurant schuin tegenover de R.K.Kerk. Het leek wel of de gemeenten, die wij tijdens het Heemkamp bezochten, wederzijden wie ons de beste ontvangst zou bereiden. Het was tevens ook nog een financieel voordeel voor de organisatoren. Na verzadigd te zijn van spijs en drank werd de fiets, brommer of auto weer opgezocht voor de verdere tocht. Het eerste bezoek gold nu de oude kerk van Vlijmen, sinds 1610 in gebruik bij de Hervormde Gemeente. Iemand van de kerkvoogdij gaf wat uitleg betreffende verbouwingen na 1610, maar de man kon zich niet goed verstaanbaar maken. In 1948 is deze vroegere St. Jan Baptist kerk onder bekwame leiding grondig gerestaureerd.

De rit ging daarna weer over een dijkje, nu langs de zuidkant van de kom, langs de hiervóór genoemde wijk "De Vliedberg" met moderne kerk, scholen en sportpark, naar de korenmolen Emma, een stenen galerijmolen onder Nieuwkuyk, mooi gerestaureerd. De molenaar had niet de tijd genomen om ons te ontvangen om een explicatie te geven. Vanhier ging het dwars door de kom van Nieuwkuyk naar de Abdij Mariënkroon, vroeger het kasteel Onsenoort. Van dit kasteel is alleen de brede spietoren, daterend van voor 1400 nog over in de oude toestand. De rest is helemaal verbouwd en er is veel aan- en bijgebouwd door de Paters Cisterciënzers, die in 1903 uit Frankrijk verdreven als vluchtelingen zich daar hebben gevestigd. Ze hebben in dat jaar het kasteel gekocht met een klein gedeelte van het ruim 100 ha.grote landgoed. Dit landgoed was eigendom van de familie de la Court. Jonkheer Leopoldus J.A.A.de la Court huwde met Jonkvrouw Julia M.E. Half Wassenaar, dochter van de vroegere eigenaar van Onsenoort en Nieuwkuyk. Voornoemde Leopold was een zoon van Mr.Paulus E.A. de la Court, in 1760 te Gemert geboren, waar deze familie ook bezittingen had. Paulus E.A. de la Court heeft gestreden voor de belangen van Noordbrabant op allerlei gebied. In de Abdij Mariënkroon is ook het hart van de heemkundebeoefening in de oostelijke Langstraat. De Paters hebben in een van de

bijgebouwen een moderne drukkerij, waar o.a. ook hun mooie maandschrift "Met gansen trou" gedrukt wordt. Na de bezichtiging van de Abdij was het zoetjesaan tijd geworden om ons weer naar Elshout te begeven voor het avondmaal in restaurant "Witte Paard". Na dit diner zou zoals het programma vermeldde, in de kerk van Elshout aan het altaar van de "Wonderbare Moeder" een H.Mis worden opgedragen voor de levende en overleden leden van Brabants Heem, doch dit is niet doorgegaan, omdat toen juist het inwendige van de kerk werd gerestaureerd. Na half negen was het weer gezellig samen-zijn op de zelfde plaats als de twee vorige avonden. Wim van Rooij en Theo van de Ven kwamen weer met hun dagverslagen en deze avond ook de bekende Piet van de Burgt uit Acht bij Eindhoven. Deze avond was er op toneelgebied iets attractiefs te beleven door het optreden van de Drunense Kloris en Roosje met hun gezelschap; ze kregen een hartelijk applaus. Tussen een en ander door een voordrachtje en enkele liederen uit de Brembos.

Zaterdag 5 augustus, de laatste dag van het Heenkamp, begon om 9 uur met de ontvangst door de burgemeester, Mr. H. Stieger. Hij had bij de opening op woensdagavond niet tegenwoordig kunnen zijn, omdat hij toen op thuisreis was van een bedevaart naar Lourdes. Hij sprak voornamelijk over de ontwikkeling van Drunen. Zijn gemeente telt thans ruim 10.000 inwoners en bestaat uit Drunen en het kerkdorp Elshout. Dit laatste is nog sterk agrarisch ingesteld. Door ruilverkaveling en cultuurtechnische verbeteringen is de kwaliteit van land- en tuinbouw veel verbeterd. De tuinbouw is in dit dorp sterk toegenomen, met name de teelt in warme kassen: + 12 ha. komkommers en tomaten. De in Drunen gevestigde streekveling "De Langstraat" heeft een steeds stijgende omzet (Vorig jaar f 6½ miljoen). Ook de veeteeltbedrijven worden gemoderniseerd. In Drunen zelf werken ongeveer 800 personen in schoen- en lederwarenbedrijven, 150 vrouwen en meisjes in een drietal confectie-ateliers. Maar vooral de N.V.Lips is enorm uitgebreid; het bedrijf beslaat een bebouwde oppervlakte van 30 ha, waar ongeveer 1250 personen werkzaam zijn.

De burgemeester besprak verder de onderwijsvoorzieningen, de scholen voor lager en middelbaar onderwijs, een

moderne huishoudschool. In bouwkundig opzicht is er een grote verandering gekomen. Drunen en trouwens de hele Langstraat had eerst een opvallende lintbebouwing, nu is er een concentrische vormgeving gekomen.

Een heel apart aspect voor Drunen is de recreatie. Aan de zuidzijde van de kom ligt het bekende natuurreserveaat "De Loonse en Drunense Duinen", een oppervlakte van ongeveer 1000 ha. bossen en zandverstuivingen. Daarin ligt het in 1955 geopende grote kampeercentrum "De Klinckaert", een modelcamping met hoofdgebouw, cantine, slaapzalen en een 40-tal bungalows; in 1966 115.000 overnachtingen. Hierbij sluit aan een groot sportpark, modern openluchtzwembad met zonneweide en een ongeveer 7 ha. grote roeivijver. Een manege biedt gelegenheid om te paard het fraaie terrein te verkennen. Voor ons, Heemkampers, was het meest interessant het gehucht Giersbergen, waar enkele oude boerderijen in een groepje bij elkaar staan aan de rand van het duinengebied, enkele kilometers van andere boerderijen. Dit uitgestrekt recreatiegebied zijn we ook gaan bezoeken na de toespraak van de burgemeester en de bezichtiging van het fraaie gemeentehuis met mooie ramen van glazenier Nie-naben. Eerst gingen we langs een heel oude boerderij met schaapskooi "De Fellenoord". De heer Frijvers uit Oisterwijk gaf uitleg over het bouwen van zo'n boerderij, noemde diverse onderdelen en hield een warm pleidooi voor het behoud van "De Fellenoord". De vroegere bewoners hebben er een nieuw woonhuis naast gebouwd en nu staat de oude boerderij onbewoond. De boerderij is nu aangekocht door de "Vrienden van Fellenoord", om ze daarmee veilig te stellen voor afbraak.

Hierna trokken de achte wandelliefhebbers de duinen in, terwijl anderen wachtten in het café "De Drie Linden". Rond twaalf uur reden we naar Drunen terug voor de afscheidskoffietafel, aangeboden door de gemeente Drunen. Hierbij werd nog eens lof toegezwaaid aan Pater Tharcisius van Schijndel en zijn twee ordesgenoten, die dit 19de werkkamp zo perfect hadden georganiseerd. Men had

ook de Schotjes uit Tilburg laten overkomen, die ons op het Raadhuisplein een serenade brachten met de vrolijke klanken uit hun doedelzakken, Daarmee was het 2de Heenkamp in Drunen ten einde en keerden we na handjes geven links en rechts, uit de sfeer van vriendelijkheid en gemoedelijkheid naar huis terug.

M.J.de Wit.

Ghelu en Heelu

In een artikel van pater Loffeld in "Gemerts Heem" nummer 11 1963 wordt de naam Jan van Heelu in verbandt gebracht met het Belgische plaatsje Helen, vroeger Heelen, en in de middeleeuwen Heelne geschreven. Verondersteld wordt, dat hier een verschrijving had plaats gehad (de "n" zou als "u" geschreven zijn.) Aan dit probleempje dacht ik, toen ik onlangs een versregel uit "'t Groot Raedselboek" van Joost van den Mersch uit 1595 onder ogen kreeg. Hierin komt een raadsel voor met de volgende regel: "Wij hebben ghelu hoofden en witte rocken." Een verschrijving als boven bedoeld is onmogelijk. Eerder zou ik denken aan een ongebruikelijke klankweergave met de letter "u". Deze vondst versterkt weer het vermoeden, dat Jan van Heelu inderdaad uit Helen kwam.

M.A.van der Wijst.

Inwoners van Gemert in 1882

In nummer 26 van "Gemerts Heem" werd een lijst opgenomen van beroepen, die rond het jaar 1700 in Gemert werden uitgeoefend. Hieronder volgt een lijst van inwoners van Gemert, die 85 jaar geleden in het dorp werkten. We zien achtereenvolgens hun naam, hun beroep en hun leeftijd (in het jaar 1882). De gegevens zijn groten - deels ontleend aan de akten van de burgerlijke stand. De leeftijd is wel eens minder nauwkeurig opgegeven.
Hendrik Stukstette, smid, 32 jaar
Petrus van de Kamp, secretaris, 40 jaar
Hendrikus v.d. Kruyssen, schoenmaker, 34 jaar.